

Förskola, skola och fritidshem

Lokalprogram Anpassad grundskola

Lokalprogram för Anpassad Grundskola –

Utformning av inne- och utemiljö vid nybyggnation

Detta lokalprogram syftar till att vägleda utformningen av lokaler och utemiljö för en anpassad grundskola vid nybyggnation, med fokus på att skapa en pedagogiskt ändamålsenlig, tillgänglig, trygg och stimulerande miljö för elever med intellektuell funktionsnedsättning.

Inledning

Hur en skola utformas har stor inverkan på de aktiviteter och den verksamhet som sker och genomförs. Miljön är av stor betydelse för elever och personal som dagligen vistas där, den skall vara tillgänglig, stimulerande, funktionell och säker. Det är viktigt att sträva efter att kombinera bra förutsättningar för utbildning med en effektiv lokalanvändning.

Utformning av ny skola ska utgå från social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet vilket innebär att hushålla med både mänskliga och materiella resurser på lång sikt.

Det är viktigt att ställa krav på utformningen av en skola, en skola där eleverna på lika villkor kan utvecklas, trivas, leka och lära samt där elever och vuxna får en bra arbetsmiljö.

Skolan bör byggas yteffektivt och flexibelt med inriktning att användas över lång tid. Det är av stor vikt att skolbyggnaden i samverkan med närmiljön, stödjer lärandet och varierande lärostilar. Byggnaden och utemiljön ska kännas trygg, tillgänglig och medverka till nolltolerans mot diskriminering och kränkningar.

Lokalerna ska stödja både elevernas möjligheter till social interaktion via mötesplatser av mindre och större karaktär, samt ge möjlighet till att välja när och om social interaktion ska ske.

Lokalerna ska också ge personal och elever med behov av struktur och koncentration möjligheter till en förutsägbar lärmiljö med rumsliga avgränsningar och dämpad ljudvolym.

Skolan bör få en strategisk placering i området så att både det egna närområdet och ytterområden enkelt kan betjänas.

Hänsyn ska tas till omgivande störningsrisker som exempelvis solljus/skugga, buller, luftföroreningar, djurhållning och kraftledning.

Skolans mål

Den värdegrund som skall utgöra utgångspunkter för lokalprogrammet skall utgå från den värdegrund som finns beskriven i skollag och läroplan för anpassad grundskola, samt i andra lokala politiska beslut som går att hänföra till värdegrundsfrågor.

SL 1:8 Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

SL 1:9 Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas.

Målen för anpassad grundskola är att ge eleverna en bra grund för vidare studier och ett aktivt liv i samhället, samt att bidra till deras personliga utveckling och sociala gemenskap. Undervisningen är flexibel och anpassas efter varje elevs unika förutsättningar och behov. Målet är att eleven ska få en utbildning som så långt som möjligt motsvarar den som ges i grundskolan.

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna som det svenska samhället vilar på. I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen”. (Skollagen 1 kap 4§)

Skollokaler är långsiktiga investeringar och nya skolor behöver klara såväl dagens som morgondagens organisatoriska och pedagogiska utmaningar. En viktig utgångspunkt är därför att skollokaler ska ge fysiska förutsättningar för trygghet, tillgänglighet, studiero och variation i arbetssätt. Lokalerna ska skapa ett maximalt utbyte mellan pedagoger och elever. Den bästa beredskapen för att möta framtida behov är att bygga flexibelt och möjliggöra variation.

Skolmiljön skall stödja elevernas lärande och pedagogernas möjligheter till undervisning i varierade arbetsformer. Tillgänglighet är de förutsättningar som krävs för att alla elever ska kunna vara delaktiga i en inkluderande skolverksamheten.

Utemiljön skall ge lokalmässiga förutsättningar för elevers lärande och utveckling i en inkluderande verksamhet oavsett elevens funktionsförmåga. Lärmiljön ska vara utformad så att alla elever kan inhämta och utveckla de kunskaper och värden som anges i styrdokumentet.

Byggnaden

Grundskolan ska ha en yta motsvarande 11–13 kvm per elev (LOA-yltor) där administration och personalyltor, städutrymmen, kök, tekniska utrymmen som fläkt- och soprum inte är medräknade. De yltor som inte ingår i LOA-yltor byggs enligt de uppsatta normer och den standard som finns för gängse utrymmen.

Administration och elevhälsans personal placeras centralt i anslutning till varandra. Rumshöjden ska var 2,70 m även i administrativa rum för flexibel anpassning och god miljö. Inomhusmiljön ska vara överblickbar, tydlig och väl belyst. Ytor för avskildhet ska finnas men vara synliga för vuxna och i nära anslutning till andra funktioner

God tillgång till trådlös datakommunikation ska säkerställas i hela byggnaden. Skolan ska ha ett nyckelfritt låssystem. Larm enligt standard. Byggnaderna ska vara förberedda för övervakningskameror utvändigt.

Lokalerna ska färgsättas och ha materialval utifrån pedagogiska aspekter och med hänsyn till tillgänglighet och för att lätt kunna hitta i lokalerna.

Representanter från Samhällsbyggnadsförvaltningen ska konsulteras vid frågor som rör kost- och lokalvårdsverksamheten.

Med elever i åldrarna 7-16 år i en anpassad grundskola, är det viktigt att dimensionera lokalerna för små grupper och individuella behov.

1. Övergripande Principer

- Tillgänglighet för alla: Fysisk tillgänglighet enligt gällande lagkrav (t.ex. BBR), men även kognitiv och social tillgänglighet.
- Flexibilitet och anpassningsbarhet: Lokaler som enkelt kan anpassas efter skiftande behov hos individer och grupper.
- Trygghet och förutsägbarhet: Klara strukturer, lugna zoner och god överblick för att minska stress och öka tryggheten.
- Stimulans och utveckling: Miljöer som inbjuder till aktivitet, lek, lärande och social interaktion, men också till vila och återhämtning.
- Säkerhet: Förebyggande av olyckor, arbetsmiljöskador, goda siktlinjer och trygga materialval.
- Gott inomhusklimat: Optimal temperatur, ventilation, akustik och belysning.

2. Inomhusmiljö

2.1 Entré och Gemensamma Ytor

- Tydlig och säker entré: Lätt att hitta, med tydlig skyltning, god belysning och utrymme för vårdnadshavare/skolskjuts att lämna och hämta. Möjlighet till slusslösning vid behov.
- Anpassade kapprum: Gott om plats för av- och påklädning, sittplatser, individuella förvaringsutrymmen (skåp/hyllor) med tydlig märkning (symboler, bilder).
- Korridorer och passager: Breda korridorer för god framkomlighet, mjuka övergångar i golvmaterial, tydlig färgsättning/markering för orientering. Undvik långa, monotona korridorer.
- Matsal/matrum/kök: God akustik, möjlighet till mindre grupperingar/avskärmning. Tydlig struktur för servering och sittplatser. Lätt att städa. Kök utrustat med kyl/frys/spis/diskmaskin/mikrovågsugn/köksbänk med vatten.

2.2 Undervisningsmiljöer (Klassrum och Grupprum)

- Klassrum:
 - Storlek: Generöst tilltagna ytor för att möjliggöra varierad undervisning, rörelse och olika möbleringar.
 - Flexibel möblering: Möjlighet att enkelt flytta möbler för individanpassning och grupparbete.

- Zonindelning: Tydliga zoner för olika aktiviteter (t.ex. arbetsplatser, samlingsplats, lugn hörna, praktisk verkstad).
- Akustik: Mycket god ljudmiljö med ljuddämpande material i tak, på väggar och golv. Minimera efterklang.
- Belysning: Varierbar belysning med möjlighet till dimning och anpassning för olika aktiviteter och sinnesstämningar. Naturligt ljusinsläpp, men med möjlighet till mörkläggning.
- Förvaring: Gott om tillgänglig förvaring för material, både synlig och dold. Individuella förvaringsmöjligheter.
- Teknik: God infrastruktur för digitala hjälpmedel och interaktiva tavlor.
- Färgsättning och materialval: Lugna och harmoniska färger. Undvik starka kontraster och mönster som kan vara distraherande. Slitstarka och lättstädade material.
- Grupprum: Flera mindre grupprum i anslutning till klassrummen för undervisning i mindre grupper, enskilt arbete eller enskild träning. Dessa bör också ha god akustik och flexibel möblering.

2.3 Specialutrymmen

- Motorikrum/Rörelserum: Stor, flexibel yta för grovmotorisk träning, lek och rörelseglädje. Med mjukt golv, klätterväggar, rep, bollar, studs mattor etc. God takhöjd.
- Snoezelrum/Vilorum: Ett lugnt rum för sinnesstimulering och avslappning, med möjlighet till mörkläggning, ljuseffekter, dofter, musik och mjuka ytor.
- Träningskök/ADL-rum: Ett funktionellt kök för träning av vardagsaktiviteter (ADL – Aktiviteter i Dagligt Liv). Anpassat med höj- och sänkbara bänkar, lättåtkomliga skåp.
- Ateljé/Forma: Kreativt rum för bild, form och hantverk, med slitstarka ytor och goda vattenanslutningar.
- Bibliotek/Mediatek: Tillgängligt och inbjudande med olika typer av litteratur (bildstöd, lättläst), digitala medier och mysiga läshörnor.
- Elevhälsa: Rum för skolsköterska, kurator, psykolog och specialpedagog. Avskilda och lugna. Dessa utrymmen kan delas med administration och/eller finnas i närliggande lokaler.

2.4 Hygienutrymmen och skötrum

När man utformar toalettutrymmen för en anpassad grundskola är det avgörande att tänka på tillgänglighet, trygghet och hygien för elever med olika funktionsvariationer. Det handlar om att skapa en miljö där varje elev kan känna sig självständig och bekväm.

- Toaletter: Generöst tilltagna, med plats för assistent, trygghetslarm och anpassad inredning (t.ex. stödhandtag, automatiska kranar). Flera handikapptoaletter för att minska köbildning.
- Skötrum: Separat rum med höj- och sänkbar skötbänk/brits, rinnande vatten, god förvaring och hygienmöjligheter. Viktigt att tekniska hjälpmedel räknas in som tex liftar, ramper, dörröppnare mm.

Viktiga aspekter vid utformning av toalettutrymmen:

2.4.1. Tillgänglighet

- Generösa ytor: Se till att utrymmet är tillräckligt stort för att rymma en elev i rullstol, personal som assisterar (en eller två vuxna), och eventuell utrustning som t.ex. en mobil lyft. Man bör kunna vända en rullstol obehindrat.
- Dörrar: Breda dörröppningar utan trösklar. Dörrar bör vara lätta att öppna, gärna skjutdörrar eller utåtgående dörrar för att undvika att blockera utrymmet vid eventuella nödsituationer.
- Greppvänliga handtag: Lättanvända handtag som är lätta att greppa och vrida, även för den med nedsatt finmotorik.
- Manövreringsytor: Fri yta framför toalettstol, handfat och dörr för enkel förflyttning.

2.4.2. Säkerhet och Trygghet

- Trygghetslarm: Installera larm som är lättåtkomliga för en elev som faller (t.ex. på låg höjd nära golvet och även vid toalettstol/handfat). De bör vara direktkopplade till personal.
- Stödhandtag: Montera stabila stödhandtag på båda sidor om toalettstolen (gärna uppfällbara) och vid handfatet. De ska vara kontrastfärgade mot väggen.
- Halkfria golv: Använd golvmaterial med hög friktionskoefficient för att minimera risken för fall, även när golvet är vått.
- Synlighet/Överblick: Även om avskildhet är viktigt, bör det finnas möjlighet för personal att snabbt få överblick vid en nödsituation, t.ex. genom en dörr som kan öppnas utåt eller med en fönsterpanel på hög höjd.
- Dörrar som kan öppnas utifrån: Dörrarna måste kunna öppnas utifrån vid en nödsituation, även om eleven låst in sig.

2.4.3. Hygien och Komfort

- Anpassade toalettstolar: Överväg höj- och sänkbara toalettstolar, eller toalettstolar med olika höjder för att passa olika elevers behov. Spolknappen ska vara lättåtkomlig och lätt att trycka på.

- Handfat: Hög- och sänkbara handfat är idealiskt. Annars bör de vara placerade på en höjd som är tillgänglig från sittande position i rullstol. Se till att det finns utrymme under handfatet för knän och fötter.
- Kranar: Använd beröringsfria kranar eller kranar med långa, lättanvända spakar.
- Tvål och torkpapper/handdukar: Placera tvålautomater, pappershanddukshållare och eventuella handtorkar på en höjd som är tillgänglig för alla.
- Spegel: En spegel som kan vinklas eller är placerad så att den kan användas både av stående och sittande elever.
- Belysning: God, jämn belysning utan skuggor.
- Ventilation: Effektiv ventilation är avgörande för att upprätthålla god hygien och ett fräscht inneklimat.
- Skötrum/duschrum: Utöver vanliga toalettutrymmen bör det finnas minst ett separat skötrum/duschrum. Detta rum behöver en hög- och sänkbara skötbänk/brits, gott om plats för personal att assistera, rinnande vatten/duscharmöjligheter och gott om förvaring för hygienprodukter.

Materialval: Välj slitstarka, lättstädade och hygieniska material som tål frekvent rengöring.

Genom att noga överväga dessa punkter kan man skapa hygienutrymmen som stödjer elevernas självständighet, värdighet och välbefinnande i den anpassade grundskolan.

2.4.4. Kognitiv Tillgänglighet

- Tydlig skyltning: Använd tydliga symboler (piktogram), bilder och enkla texter för att visa var toaletterna finns och vad man gör där (t.ex. spola, tvätta händer). Kontrastfärger är bra för att förstärka skyltningen.
- Struktur och ordning: En förutsägbar och strukturerad miljö minskar stress och underlättar användningen.
- Minskad sensorisk överbelastning: Undvik starka dofter, bländande belysning eller höga ljud som kan vara överväldigande. God akustik kan även vara viktigt i toalettutrymmen för att minska ekon.

3. Utemiljö

Utemiljön ska vara en naturlig förlängning av skolans pedagogik och erbjuda variation, utmaningar och trygghet. En skolgård ska ha 30 kvm per elev när skolan har ett elevantal på upp till 500.

3.1 Tillgänglighet och överblick

- Lättillgängliga ytor: Hela skolgården ska vara tillgänglig med ramper och jämna ytor där det behövs. Tydliga gångstråk.
- Säkerhet och överblick: God sikt över skolgården från fönster och platser där personal vistas. Förebyggande av farliga områden.

- Staket och inhägnad: Tydlig och säker inhägnad runt skolgården med kontrollerade in- och utgångar för att förhindra att elever rymmer.

3.2 Aktivitetsområden

- Varierade lekytor:
 - Motoriska utmaningar: Lekredskap som stimulerar balans, koordination och grovmotorik (t.ex. gungor med ryggstöd, mindre klätterställningar, rutschkanor med breda landningar). Anpassade för olika funktionsnivåer.
 - Lugnare zoner: Ytor för stillsam lek, samtal och vila, t.ex. med bänkar, väderskyddade platser, sandlådor.
 - Temalek: Inspirera till fantasi och rollspel med t.ex. små hus, fordon eller andra tematiska inslag.
- Gröna ytor: Gott om grönska, buskar och träd som ger skugga, vindskydd och bidrar till en lugn atmosfär. Möjlighet till odlingslådor bör finnas.
- Sensoriska upplevelser: Ytor med olika underlag (sand, gräs, gummi, träflis), växter med olika dofter och strukturer, vattenspel (om möjligt och säkert).
- Bollplaner/multifunktionsytor: Mindre ytor för bollspel och andra organiserade aktiviteter, med anpassade mål.

3.3 Funktionella aspekter

- Väder- och solskydd: Tak över delar av lekytor, solsegel eller pergola för skugga vid stark sol.
- Sittplatser: Runtom på skolgården, både i sol och skugga, för enskilda och grupper.
- Förvaring: Utrymme för förvaring av utomhusmaterial, cyklar och leksaker. Gärna stora förråd.
- Belysning: Tillräcklig belysning för mörka årstider, men utan att vara bländande.

4. Övrigt

4.1 Avfall

Avfallet ska finnas i ett väl ventilerat soprum eller miljöhus, kan delas med övriga enheter i närområdet. Sopkärl för källsortering ska finnas. Inomhus ska det finnas utrymmen för källsorteringslösningar. I anslutning till de administrativa lokalerna ska finnas möjlighet att samla papper.

4.2 Parkering

Parkeringsplatser ska finnas som

- korttidsplatser för hämtning och lämning,
- långtidsparkeringar
- personalparkeringar

- handikapparkering, enligt gällande regelverk

Det ska undvikas att parkeringarna ligger så att bilstråk och cykelstråk/ gångstråk korsar varandra.

En säker trafikmiljö gynnar alla. Målet ska vara att närboende ska kunna ta sig till och från skolan på ett säkert sätt genom att gå och cykla. Med säkra skolvägar minskar olycksrisken. Trafikflödet måste planeras med stor omsorg. Det ska finnas väl tilltagna parkeringar för såväl personal som vårdnadshavare. Med fritidshem och skola i samma område blir trycket stort speciellt mellan kl. 07.30 – 08.30. Flera avlämningsplatser måste finnas, både för skolskjuts och vårdnadshavare. Det ska också finnas ankomstplats för funktionsnedsatta samt möjlighet att placera cyklar under tak.

4.3 Ljud, ljus och luft

Dagsljus och möjlighet till utblickar har stor betydelse för hur vi uppfattar en byggnad. På skolan ska finnas behovsstyrd ventilation, som reglerar både värme och kyla.

En bra ljud- och ljusmiljö i klassrum och undervisningslokaler är kanske den viktigaste faktorn för inkludering av elever med olika typer av funktionsnedsättningar. Det är även till stor fördel för samtliga elever. En god ljud- och ljusmiljö möjliggör för lärare och elever att arbeta och kommunicera på olika sätt i samma rum. Stor vikt skall därför läggas på att uppnå god audiovisuell ljudmiljö. Detta gäller såväl lokalernas utformning, samt val av material och val av inredning

4.4 Städtrum

Det ska finnas ett städtrum med plats för städvagn och övrig städutrustning. Rummet skall ha utslagsvask och golvbrunn. Det skall finnas hyllplan till förvaring och avlastningsbänk. Placera gärna städtrummet nära en entré. Utrymmet ska vara låsbart. Konsultation sker med Samhällsbyggnadsförvaltningen.

4.5 Lås och larm

Samtliga utrymmen utom teknikrummen ska kunna öppnas/låsas med programmerbart tag-system eller liknande. Låssystemet ska vara kopplat med brand och inbrottslarmet. Systemet ska kunna öppna/låsa alla dörrar centralt per skola. Låssystem, avgränsningar och larm ska underlätta uthyrning av matsal under kvällar och helger. Teknik ska finnas om behov finns att skapa ett modernt "allanrop".

Låssystemet ska vara uppbyggt så att det finns möjlighet att låsa ner larmzonerna separat. Kopplat till brandzoner. Det ska finnas ett batteridrivet backupsystem. Nätverksuttag som möjliggör installation av övervakningskameror ska förberedas i hela fastigheten.

5. Omfattning behov av lokaler

För anpassad grundskola är det vanligt med mindre klasser. Med 25 elever i åldrarna 7-15 år kan man tänka sig en indelning i 3-4 klasser, beroende på elevernas behov och hur man väljer att åldersgruppera. Låt oss anta 3-4 klasser med ca 6-9 elever per klass.

5.1 Förslag på rumsantal och funktioner för en anpassad grundskola med 25 elever (7-15 år)

5.1.1 Undervisningsmiljöer:

Klassrum (3-4 st)

Grupprum (4-6 st)

5.1.2. Specialutrymmen (minst 1 av varje, vissa kan vara kombinerade vid platsbrist men det är att föredra separata):

Motorikrum/Rörelserum (1 st)

Snoezelrum/Vilorum (1 st)

Träningskök/ADL-rum (1 st)

Ateljé/Forma (1 st)

Bibliotek/Mediatek (1 st).

Rum för elevhälsa (1-2 st) – kan inrymmas i närliggande lokaler för elevhälsa

5.1.3 Gemensamma Ytor och Service:

Entré/Reception (1 st)

Kapprum (1 st per klassgrupp, eller en stor yta uppdelad i tydliga zoner)

Matsal (1 st)

Kök/beredningskök (1 st)

Städrum (1-2 st)

Teknikrum (1 st)

5.1.4. Hygienutrymmen och Skötrum:

Tillgängliga toaletter (minst 4-6 st)

Skötrum (1-2 st)

5.1.5 Personal- och Administrationsytor:

Personalrum (1 st): För pauser och sociala ytor.

Arbetsrum/Kontor för pedagoger (2-3 st): Gemensamma arbetsplatser för lärare och assistenter, med möjlighet till avskildhet för planering och dokumentation.

Rektorsexpedition/Administrativt kontor (1-2 st): För skolledning och administration.

Konferensrum/Mötesrum (1 st): För personalmöten, elevvårdskonferenser och möten med vårdnadshavare.

5.1.6. Sammanfattning av rumsbehov (ungefärligt):

Klassrum: 3-4

Grupprum: 4-6

Specialutrymmen: 5-6 (Motorik, Snoezel, Träningskök, Ateljé, Bibliotek)

Elevhälsa: 2-3

Hygien/Skötrum: 5-8 (beroende på antal toaletter och skötrum)

Gemensamma/Service: 4-6 (Entré, Matsal, Kök, Städ, Teknik)

Personal/Administration: 5-7 (Personalrum, Arbetsrum, Rektor, Konferens)

Detta ger ett totalt antal rum på ungefär 28-40 separata rum, exklusive korridorer och förråd. Det är viktigt att se detta som en utgångspunkt och anpassa det efter de specifika pedagogiska visionerna och elevernas behov. Flexibilitet i planlösningen är avgörande för att kunna möta framtida behov.